MH
270.2
G52

HARVARD UNIVERSITY
ARNOLD ARBORETUM
PRESENTED BY CHARLES SPRAGUE SARGENT
1892

Q. D. B. V.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA DE COFFEE,

QVAM
CONSENSV GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE

PRAESIDE

DN. IOANN. GEORG. GMELIN,

VNIVERSITATIS h t. RECTORE MAGNIFICO,
MED. DOCT. BOT. ATQVE CHYM. PROF. PVBL. ORD.
FACVLTATIS SVAE p. t. DECANO SPECTATISSIMO,
DOMINO PROMOTORE, PRAECEPTORE
ATQVE PATRONO PIE COLENDO,

AD CAPESSENDVM LEGITIME PRIVILEGIA ATQVE HONORES
IN MEDICINA SVPREMOS,

PVBLICO EXAMINI ERVDITORVM SVBMITTIT

AVCTOR

IOAN. CHRISTOPH. SAMSON GEORGII,
Enzweibingenſis,

AD DIEM XXII. NOV. H. L. Q. C. ANNO MDCCLII.

TVBINGAE
LITTERIS ERHARDTIANIS.

PRAEFATIO.

Miraberis, B. L. conſpiciens thema Diſſertationis de Coffee; materiam haud magni forſan ponderis Tibi viſam, parumque utilem; cum tamen iis, quæ magis proſunt, materiis abundemus. Miraberis, quod potus iſtius laudi, cui totus fere orbis favet, & cujus uſus in noſtra potiſſimum Suevia invaluit, adeo, ut inurbanum reputent, inviſentes hac potione non ad ſaturitatem usque expletos dimittere, quin etiam læſa omnibus hoſpitalitas videatur, ni epulis finitis, Coffee potum hoſpitibus proponant, quod inquam,

potus

potus hujus magno a delicatis obtento pretio ac laudi, quidquam detrahere mihi ſumam. At majorem adhuc Tibi movebit admirationem, quod nimium potus Coffee abuſum, non ſolam quidem febris exanthematicæ, purpuræ dictæ (multum prohdolor apud nos graſſantis) cauſam eſſe, ſaltem ad ejus incrementum conferre, dixerim. Noli autem credere L. B. me Coffee potum odio habere, vel hiſce intendiſſe paginis, ut potum hunc, qui adeo in deliciis habetur, deteſtabilem atque exoſum reddere ſtudeam: Quodcunque aſſumes, egregie falleris: Poſterius enim ut efficerem, nimis mihi grave eſſet, & ſurdis me potius narraturum fabulam, facile mihi perſuaſum eſſet; Sed eo tendit animus, ut, quantum mei valeant humeri & præſtantiam hujus potus medice adhibiti & conſequentias graves ex abuſu ejus oriundas, non nimis difficili ratiocinio demonſtrem. Quare enixe me Tibi commendans exopto, ut quamvis non ex omni, ex aliqua ſaltem parte, Tibi ſatisfaciam.

AVCTOR.

§. I.

§. I.

Quid Coffee ſit, quod alias etiam Coffea, Caffe, Coffi, Cava, Coave, Chavve, Cafe, Cophe, Chohava, Cahvvæ, Cahve, Cove, Kahve, Kahvee, Koffy, Kafe, Cahua, Choava, Bonna vocatur & ſcribitur, nemo erit, qui neſciat, plurimi enim vel hominum ex plebe perſpectum ſatis habent. Quo autem omnes diſſertationem hanc perlegentes, adæquatam deſcriptionem botanicam adquirant, ex LINNAEI generibus plantarum partes fructificationis, ſecundum numerum, figuram, ſitum & proportionem hic recenſere non abs re fore exiſtimavi, vid. LINNAEI Gen. Plant. Gen. 169.

CAL. Perianthium quadridentatum, minimum germini inſidens.
COROLL. Petalum infundibuliforme. Tubus cylindraceus, tenuis, calyce multoties longior: Limbus planus, quinquepartitus, tubo longior: laciniis lanceolatis: lateribus revolutis.
STAMEN. Filamenta quinque ſubulata, tubo corollæ impoſita. Antheræ lineares, incumbentes, longitudine filamentorum.
PISTILL. Germen ſubrotundum: Stylus ſimplex, longitudine corollæ: Stigmata duo, reflexa, ſubulata, craſſiuſcula.
PERIANTH. Bacca ſubrotunda, puncto umbilicato.
SEM. Bina, elliptico-hemiſphærica, hinc gibba, inde plana, membrana involuta.

A LUDWIGIO ad plantas flore perfecto, ſimplici, regulari, monopetalo, pentantheras, monoſtylas refertur. vid. Gener. Plant. gen 75.

§. II.

Sponte provenit hæc arbor, præſertim in Arabia felici & Perſia; in Americam translata magna in quantitate colitur, neque infrequenter in hortis botanicis & curioſorum reperitur. Variæ nobis afferuntur Coffee ſpecies, quæ præſtantia valde inter ſe differunt. Omnium autem optima ex Oriente translata cenſetur, atque Coffee de Levant appellatur, quæ cæteris minor atque pallidi coloris eſt, hanc ſequitur alia viridiuſculi coloris, Javanica dicta, infimæ autem notæ eſt, cujus ſemina ſunt majora, ex albo flaveſcentia, & ſub nomine Coffee Surinamici venit.

§. III.

Præparationem potus Coffee deſcribere, ſuperfluum omnino quid eſt, cum vel vinitorum ac ruſticorum uxores ea ſint imbutæ ſcientia, ordinis tamen gratia & hoc addam. Fabæ Coffee quantum placet torrentur ſub continua agitatione, vel vaſe aperto vel clauſo; ad caſtanearum colorem uſtulatæ rediguntur in pulverem, cum aqua coquuntur & decoctum fervens ſorbillatur. Quidam cum quidam ſine ſaccharo bibunt, quidam cum quidam ſine lacte, alii cinnamomum, alii lignum ſaſſafras, alii radicem liquiritiæ, alii aniſum ſtellatum vel noſtras; alii atque alii, alia cum pulvere Coffee permiſcent atque decoquunt, alii lacti vaccino ſive cremori ejus folia lauro-ceraſi addere ante hosce viginti annos noſtra memoria conſueverunt, quod lac deinde potui Coffee admiſcuerunt, ut gratum illi ſaporem emulſionis amygdalinæ conciliarent. Vid. Commerc. litter. Nor. ann. 1733. hebd. 15. pag. 119. in not. & hebd. 49. pag. 389. hunc vero morem noſtra etiam memoria rurſus exſpiraſſe notum eſt, quoniam toxica foliorum lauro-ceraſi virtus non tantum aquæ, ſed etiam ſpiritui vini facillime communicatur, cujus rei teſtimonia ampliſſima variis in locis idem exhibet commercium. Plurimi ſub ebullitione raſuræ cornu cervi tantillum idque non ſine omni ratione addunt; hoc enim miculas Coffee innatantes præcipitat, & potui colorem conciliat elegantiſſimum & pulchre pellucidum.

§. IV.

Porro ſunt, qui fabas Coffee crudas intoſtas aqua decoquunt, eoque decocto per quasdam utuntur hebdomades, magnamque ſanguinem purificandi, ventriculum roborandi, obſtructionesque præſertim glandularum meſenterii reſerandi, virtutem hinc ſibi promittunt, inter quos præcipue D. ANDRY hancce commendat methodum. Sed vix ac ne vix quidem tales ab eo expectari poſſunt effectus: Nihil enim præter mucilaginem quandam gelatinæ cornu cervi ſimilem, tantum aliquo inſulſiorem & nauſeoſæ dulcedinis obtinent; reliquum vero & quod optimum, ſal volatile & oleum balſamicum, intactum remanet.

§. V.

Ad ſequentium meliorem explicationem atque demonſtrationem neceſſe erit partes conſtitutivas tam fabarum crudarum & toſtarum, quam

quam infuſi recenſere. Cl. ille Chymicus, D. NEVMANN pulcherrime eas, chymica denudavit analyſi, & crudum Coffee in naturali ſuo ſtatu conſideratum, 1.) plurima parte terreſtri conſtare reperit, 2.) partibus gummoſo-mucilaginoſis, 3.) reſinoſis, 4.) aquoſis, 5.) ſalinis & tandem 6.) oleoſis, vid. ejus Prælect. Publ. de IV. ſubject. diæt. pag. 162 - 164. Coffee toſtum conſtat ex terra indiſſolubili, præcipue gummi, reſina, & pauxillo empyrevmatici, unde odor, olei, non minus & ſale alcalino fixo. De ſale volatili valde adhuc dubitat: Quamvis enim ſub deſtillatione omnem ad id obtinendum curam adhibuerit atque laborem, nil tamen niſi paucas quasdam ſubtiles obſervavit ſtrias. Alius autem æque celebris chymicus, LEMERY, magnam ſe ejus accepiſſe quantitatem affirmat; ſequenti obſervatione adductus, plus LEMERYO quam NEVMANNO aſſentio. Quodſi enim Coffee fabas clauſo vaſe, ſufficienter, ut libuerit, uſtulaveris, vaſe tunc aperto, tanta circumdaberis nebula, ſpiculis ſalinis, volatilibus, ſulphureque empyrevmatico prægnante, per os & nares ad pulmones penetrante eosdemque irritante, ut anxie ſatis reſpiraveris, tuſſisque exinde excitata, ſat magnam tibi creaverit moleſtiam: annon hæc obſervatio ſalis volatilis quid indicat? Potus Coffee porro inquit NEVMANNVS, nihil eſt niſi ſolutio extracti gummoſi, oleo ſubtiliori empyrevmatico paululum infecti. vid. ejusd. præl. publ. de IV. ſubj. diæt. pag. 187. 188. Reſinoſæ autem partis quoque quidquam ei ineſſe, experimentum a SCHARSCHMIDIO allegatum, demonſtrat. vid. Mediciniſcher, Chirurgiſcher, Berliniſcher wöchentlicher Nachrichten 3ter Jahrgang. n. 26 -- 29. 1741.

§. VI.

His igitur præmiſſis ad virtutum potus noſtri modice & medice uſitati deſcriptionem, accedamus. Panaceæ omnino nomine inſigniendus eſt, ſi omnia ab auctoribus data attributa ſufficienti ratione, accuratis obſervationibus atque conſtante experientia eſſent fundata. Pauca modo hic allegabimus. FRANCKEN DE FRANCKENAV in flora ſua francica rediviva prædicat, quod ventriculum roboret, humores acidos contemperet atque corrigat, flatus diſſipet, crapulam a vino ortam ſolvat, alvum atque meſenterium aperiat, ſanguinis circulationem & transpirationem promoveat, lieni atque hepati conducat,

ducat, in raucedine, catarrho, coryza valeat, in malo hypochondriaco, in tuſſe, aſthmate, aliisque pulmonum vitiis magnum præſtet uſum, vim poſſideat nutrientem & antihypnoticam, tumores ſcirrhoſos reſolvat, uterum roboret & ad conceptionem aptiorem reddat, carum, paralyſin, debilem memoriam, capitis dolores, ſtranguriam, apoplexiam &c. curet.

§. VII.

HELLWIG in Lexico ſuo phyſico-medico de hoc potu laudat: Quod obſtructiones ſolvat, ſanguinem attenuet & humores corrigat, quod roboret & nutriat, ſudorem atque lotium promoveat, menſes pellat, crapulam expugnet, capitis dolores mitiget, ſpaſmos, convulſiones, hydropem, tabem atque ſcorbutum curet, flatus atque tormina diſcutiat, memoriæ vires augeat, atque alacres reddat homines &c.

§. VIII.

Ill. FRID. HOFFMANNVS in Med. Rat. Syſt. Tom. I. Lib. II. cap. V. §. V. pag. 357. Potus Coffee ait, non modo ob calidam aquam proficuus eſt, ſed & inſuper terreo ſuo, amaricante, alcalino, oleoſo principio, acido-viſcidas ſordes ex glanduloſa inteſtinorum cruſta eluit acidumque contemperat. In Scholio. Ingens quoque ab hiſce potibus fructus eſt exſpectandus, dum omnis generis ſuccos reddunt fluidos, omnia emunctoria aperta ſervant, ſanguinis circulum & hujus beneficio omnes excretiones, præſertim perſpirationem promovent. Hæc ſufficiant. Quisque ex his perſpectum ſatis habebit, quanto virtutes opere potus Coffee extollant easque exaggerent. Silentio ergo prætereamus ea, quæ præprimis BONTEKOE, LVDOLFFVS, ZORNIVS, MAPPIVS, BAINESIVS, MAISNERVS, STRAVSIVS, multi gallorum aliique de ejus uſu ac virtutibus tradiderunt.

§. IX.

Ex mea ſententia in ſequentibus potiſſimum morbis, adhibitis cautionibus neceſſariis uſum exhibet atque virtutem. In diarrhœa nimirum, dyſenteria, colica flatulenta, in doloribus capitis ex ventriculo male digerente ortum trahentibus; id quod jam BAGLIVVS in operibus ſuis pag. 76. annotavit. Cum de Caphe inciderit ſermo, inquit, obiter moneo, potionem Caphe eſſe ſecretum infallibile, ad

tollen-

tollendum capitis dolorem poſtmeridianum, qui vitio ſtomachi male digerentis nonnullas poſt prandium horas venit. Id in innumeris obſervavi ægrotantibus Romæ. Id in me ipſo quotidie obſervo. - - - Cum ſtomachus debilis valde ſit, tribus poſt prandium horis, dolore capitis, gravitate, mœrore, vexari incipio, quæ quoniam a ſtomacho male digerente fiunt, duos vel tres Caphe cyathos haurio, & momento temporis, ac fere ad miraculum, a malis prædictis me ſtatim libero. Ad roborandum ventriculum, juvandam coctionem & ſomnum profligandum æſtimo. Sanguinis circulum & inde dependentes excretiones promovere, concedo. Quando autem & in quibus ſubjectis tales expectandi ſint effectus medicamentoſi, vel plus vel minus, de his Cl. ALBERTI in diſſert. de Coffee potus uſu noxio. 1730. fuſius ſcripſit. Hæque ſunt virtutes, quas potui Coffee, juſto modo præparato, modice & adæquato tempore adhibito adſcribimus.

§. X.

Inter alios a potu Coffee recenſitos uſus, reſtat unus adhuc dicendus. Diu nondum eſt, ex quo potus Coffee antifebrilis, ſub nomine germanico, Fieber-Caffee notus, a quibusdam noſtrum præſcribitur Medicorum. Quid ſit & ſibi velit, paucis allegabimus. Cortex nimirum Peruvianus notiſſimus, groſſo modo contuſus, Coffee toſto pulveriſato permixtus, eodem modo aqua decoquitur fontana, quo potus Coffee ordinarius. Sumunt ex. gr. Cort. Peruv. pro adulto ℥ß. Coffee toſt. ℥j. vel duas, addunt pro re nata Cort. culilab. Cinnamom. ana ʒß. vel alia quæcunque pro ratione ſymptomatum; mixta coquunt cum aquæ fontanæ ℔j. & mane veſperique addito lacte & ſaccharo omne quod decoctum eſt, ægrum haurire jubent. Quanta huic decocto Coffee virtus adſcribenda ſit antifebrilis, neſcio: vix ac ne vix quidem quidquam efficit; ſed ex ea potiſſimum ratione Coffee corticem immiſceri peruvianum arbitror, ut ingratum hujus atque nauſeoſum ſaporem paululum corrigat, & delicatiores ad corticis uſum eo lubentius quaſi ſeducantur. Circumferuntur etiam liquores quidam ſpirituoſi, gallicæ genti imprimis maxime uſitati, amœniſſimo toſti Coffee odore imbuti, multorum palatis maxime arridentes; de hiſce nil habemus, quod dicamus; non enim jam noſtrum eſt de liquorum ſpirituoſorum noxis & utilitatibus, quas corpori humano afferunt, prolixius diſſerere; Non tamen diffitemur, admixtum Coffee eo modo nocere non poſſe, quam nocet in ſolenni noſtro

 infuſo

infuſo; quoniam deſtillatio impedit, quo minus particulæ Coffee rudiores, obſtructionibus materiam præbentes, alembicum tranſcendere poſſint.

§. XI.

Progrediamur nunc ad ea, quæ ex abuſu potionis Coffee oriri ſolent incommoda atque mala. Nemo inficias ibit, Coffee abuſum ſummum fere apud nos, ſequiorem præprimis ſexum, aſſecutum eſſe faſtigium. Eadem quæ Ill. FRID. HOFFMANNVS de ſua, nos de noſtra, omni jure aſſerere poſſumus patria. Adeo in patria noſtra hujus potus uſus invaluit, ut quaſi Coffee - mania ubivis ferme regnare videatur, quum præſertim fœminæ nobilioris æque ac vilioris ſortis, quotidianum illum habeant, & non ſolum mane, ſed etiam poſt meridiem domi & foris convenientes eundem cupide ſorbillent, & ſe inviſentibus omnibus rationum ponderibus perſuadere geſtiant.

§. XII.

Sed quænam ſunt ea, quæ hicce abuſus profert incommoda? BAGLIVVS jam in operibus ſuis pag. 76. quædam annotavit. Potus nimius Caphe, dicit, capitis morbos producit, vigiliam, tremorem, calorem &c. Duos vidi ex Cophe nimio abuſu incidiſſe in tremorem brachii & debilitatem, ſtatimque convaluiſſe, ejusdem potione intermiſſa, nec niſi cum moderamine adhibita.

§. XIII.

NENTER in Phyſiolog. Cap. IV. Membr. IV. Art. II. Punct. II. §. 28. inquit: Cholericis parum prodeſt, & facile in iisdem palpitationes cordis ac artuum tremorem producit, imprimis ſi tempore matutino & vacuo adhuc ventriculo aſſumitur. Poſſem hoc confirmare multis exemplis eorum, quos familiariter novi.

§. XIV.

Porro videatur Ill. FRID. HOFFMANN. opuſc. med. pract. pag. 500. §. 16. Potum Caffee nemo facile noxium in ſe pronunciabit, utpote cum non modo Turcarum, ſed & Germanorum ſolemnis noſtris temporibus mos ſit, & ſummo mane & mox a cibo ſumto eum in maxima copia aſſumendi, nihilominus non ſine noxa ſæpenumero id fieri, experientia multiplici habemus confirmatum. Ejus enim nimius & fere quotidianus uſus infirmioribus maxime fœminis valde nocet, quæ nervorum & virium inſignem inde debilitatem

tem reportant, dum morbo vel puerperio accedente tam notabilis languor oritur, ut vires ſymptomatibus evincendis vix ac ne vix quidem ſufficiant. Novimus complures quoque viros a frequentiori ejus uſu tremorem manuum contraxiſſe, alios vigilia & ſenſuum imbecillitate preſſos fuiſſe: ſiquidem fabæ hæ arabicæ perinde ac aliæ fabarum ſpecies, oleo non adeo nervis blando ac amico, ſed gravi & adverſo ſunt imbutæ, quod jam debiles & languidos nervos plus debilitat.

§. XV.

Valde imo probabile eſt, largiorem potus Caffee nimis concentrati uſum noſtro jam tempore in ſexu ſequiori præcipuam exiſtere cauſam chloroſeos: fœminæ enim utplurimum parum adſumunt potulentorum, ita ut ſæpius vix ſemel intra unius diei dimenſum bibant, per quotidianas autem, quæ in corpore fiunt, excretiones multum a maſſa ſanguinis & humorum decedit fluidi, quod niſi reſtituatur, neceſſario humores evadunt ſpiſſiores, & ad liberiorem per minima vaſcula circuitum minus apti, ad infarctus contra & oppilationes, quæ chloroſeos cauſa, magis exiſtunt idonei. Quodſi autem fit, ut bibant, ſolo potu Caffee, tanquam nectare, ſpretis vino, cereviſia, aqua pura, acidulis ſeſe ingurgitant. Quid ergo impedit, quo minus ſtatuamus, ſanguinem, præſertim fœminarum vitæ otioſæ deditarum earumque, quæ adſtrictioris ſunt alvi, ſupra dicto modo ſpiſſiorem jam exiſtentem, multis heterogeneis, aduſtis & oleoſis imbui particulis, harumque, niſi ſufficiens cum ipſa bile per hepatis ductus excretorios fiat ſeparatio, & colorem & qualitatem jam pravæ indolis in pejorem cum tempore immutari?

§. XVI.

Multos adhuc ex abuſu hujus potionis oriri poſſe morbos, res eſt extra omnis dubitationis aleam poſita, quos omnes allegare eorumque originem demonſtrare, ſpatium nimis foret anguſtum. Plura evolvi poſſunt in Diſſertatione D. PLAZ de potus Coffee abuſu, catalogum morborum augente, reſp. J. G. GLEDITSCH 1733. Lipſiæ. Indicaſſe nobis ſufficit §. V. Caffee toſtum ejusque infuſum reſinoſis, empyrevmaticis, calidis & ſanitati utplurimum non conducentibus, quoad maximam partem indiſſolubilibus & niſi mere terreſtribus, reſpective tamen fixioribus, gummoſis, ſpiſſioribus atque gravioribus conſtare partibus. Quid vero quæſo boni hæ producant in corpore humano? cum inſuper ſolo jam potu non contenti fabas

toſtas comedant, atque ſedimentum avide multi deglutiant. Unde obſtructiones, anxietates circa præcordia, cordis palpitationes, tremor artuum, pallor faciei aliaque incommoda.

§. XVII.

In præfatione dixi, me nimium potionis Caffee abuſum non qua ſolam quidem & primariam accuſare purpuræ cauſam, ſaltem ad incrementum ejus conferre eſſe perſuaſum; id quod explicandum atque probandum mihi adhuc incumbit. Quo autem eo clarius hoc atque diſtinctius demonſtrem, de purpuræ ætate atque geneſi quædam ſunt præmittenda.

§. XVIII.

Purpurata febris, poſtquam circa annum 1652. Lipſiæ primum cœpit, ſucceſſive adeo vires ſumſit & longe lateque proceſſit, ut in plurimis Germaniæ minimum locis jam nota ſit atque ſolennis. Anno MDCCXXIII. primum comparuit Francofurti ad Mœnum. In Würtembergia noſtra & Tubingæ imprimis vetus fama fert, morbum in nobili quodam Saxone anno circiter hujus ſeculi XVIII. primum fuiſſe obſervatum. vid. MAGNIF. DN. PRAES. Diſs. de febre miliari §. VI. Differunt ratione ætatis inter ſe Auctores: Quidam purpuram veteribus quibusdam jam a ſeculis ſatis cognitum fuiſſe morbum contendunt, quidam & recentiores potiſſimum à nonaginta vel centum annis demum invaluiſſe affirmant. Solum ex recentioribus audiamus KRVGERVM in ſeiner Natur-Lehr dritten Theil, pag. 223. §. 217. dicentem: Dieſe Krankheit, ſcil. purpura, iſt den Alten entweder gar nicht oder wenig bekannt geweſen, wie ſie dann auch in einem Lande gewöhnlicher als in dem andern iſt, und wer an dem Friſel zum Ritter werden wolte, der würde ſeinen Feind nicht in Rußland oder Schweden, ſondern in Sachſen aufſuchen müſſen. Kurz, es ſcheinet, daß das Friſel eine Erfindung der neueſten Zeiten ſey, weil man nur ſeit 100. Jahren etwas davon gewußt hat; und den Aerzten iſt dadurch der Vortheil zugewächſen, ihre Wiſſenſchaft mit einem neuen Capital zu bereichern. In dem 2ten Theil pag. 324. §. 169. Und was ſoll man von dem Friſel ſagen, welches eine Krankheit iſt, die die Menſchen ſelber hervorzubringen in unſern Tagen die Geſchiklichkeit gehabt haben, und welche nun dergeſtalt zur Mode geworden, daß es beſonders hier in Sachſen bey dem Frauenzimmer, wann ſie

ſie ſich im Kindbette befinden, faſt nothwendig zu ſeyn ſcheinet? (non de Saxonicis ſolum, ſed de Suevicis quoque hoc dicere licet) Ich rede nicht von gemeinen Leuten; dann dieſe haben die Ehre nicht eine Krankheit zu bekommen, die eine Tochter einer ſehr fruchtbaren Mutter, dergleichen eine übermäſige Zärtlichkeit iſt, genennt werden könnte. Gewis vornehme Leute thun ſehr wohl, daß ſie ſich in allen Stüken von dem Pöbel zu unterſcheiden ſuchen. Der gemeine Mann iſt beſtändig geſund, ware es alſo nicht nöthig, ſich neue Krankheiten zu verſchaffen, um an einer ſo nothwendigen Sache niemals einen Mangel zu haben. Daß aber in der That das Friſel eine Krankheit ſeye, welche unſere Vorfahrer entweder gar nicht, oder doch nicht ſo häuffig gehabt, bezeugen die Nachrichten der Arzney-Verſtändigen aus älteren Zeiten. Dann man wird finden, daß das Friſel nur ſo lange Mode geweſen, als das Caffee trinken gemein geworden.

§. XIX.

Ex his oritur quæſtio, quam diu Coffee potatio moris ſit? NEVMANNVS multis de hac materia perlectis libris atque ſcriptis, certiſſima fide niti aſſeverat, fructum Coffee anno MDCL. primum Maſſiliam transmiſſum, poſt in Angliam & Hollandiam demum & ad nos eſſe translatum. Triginta & quod excedit ſunt anni, uti MAGNIF. DN. PRAESES mihi retulit, ex quo hic Tubingæ potatio hujus infuſi inchoata eſt. Quo vero anno ex. gr. Lipſiæ, Francofurti &c. primo huncce potum guſtaverint, me fugit, cum nec NEVMANNVS, nec alii quandam de eo faciant mentionem, præter id, quod præcedenti §. XVIII. allegatus KRVGERVS generaliter ait. Tantum ſaltem ex hoc colligere licet, quod, cum anno MDCLII. Lipſiæ primum purpura innotuit, & ex eo tempore per totam Germaniam ſeſe extendit, teſte Ill. FRID. HOFFMANNO, Coffee autem ejusque potatio in Gallia & Anglia octoginta vel centum, in Germania autem noſtra quinquaginta vel ſexaginta annis invaluit, quod, inquam, haud magna ætatis purpuræ & Caffee potus differentia intercedat; conſequenter quod Caffee potus ad purpuram procreandam non parum ratione temporis & ætatis utriusque potuerit conferre.

§. XX.

Ad rem vero eo melius enucleandam & ſcopum præfixum conſequendum, internas nunc purpuræ cauſas indagabo. Sed hic hæret

aqua ! omnes enim inter ſe differunt Auctores atque diſſentiunt; unusquisque aliam fovet ſententiam, nec ex obſervationibus, nec ex cadaverum ſectionibus ſatis perſpectas eas habemus. Tutiſſimum igitur fore arbitror, ſi cum Viris quibusdam Celeberrimis atque Illuſtriſſimis ſentiam, & demonſtrem, an infuſum Coffee vel potius ejus abuſus tales producere valeat effectus, nec ne. Sub abuſu autem non ea tantum intelligimus, quæ in fine §. XVI. allegavimus, ſed injuſtam quoque præparationem, ſi videlicet aut fabæ nimis ſunt toſtæ, aut nimia quantitas ad infuſum adhibetur, aut tempus ad ſubſidendum neceſſarium negligitur, aut etiam ſi inconvenienti tempore ſorbillatur.

§. XXI.

MAGNIFICVS DOMINVS PRAESES in Diſſert. de febre miliari, reſp. Dn. Lic. VARENBÜLERO 1752. §. XXVIII. p. 25. ait: Summa veriſimilitudine gaudet, cauſam papularum miliarium in corpore latere & provenire ab ipſa febre, quæ materiam criticam ad peripheriam corporis pellere annititur, ibi autem expellere nequit, ſive hoc vitio liquidorum transmittendorum, ſive canalium transmittentium, ſive utrorumque fiat; In liquidis transmittendis vix culpam latere poſſe, cum tenuiſſima ſint; Canales itaque forte eſſe obſtructos, in quibus coercetur hæc materia. Infuſum autem Coffee nihil eſto, niſi ſolutio extracti gummoſi pauxillo reſinæ & olei empyrevmatici ſubtilioris imprægnati. Num autem partes hæ in corpore humano adeo ſecernantur, ut nec quidquam earum liquidis per canales transmittendis permiſceatur? Num partes gummoſæ & reſinoſæ, licet ſolutæ, humores noſtros a natura omnino tenuiſſimos, non quadam imbuant tenacitate atque denſitate, ut iſti humores ad tranſitum per vaſa minus ſint idonei? Vix ac ne vix quidem quadam gaudet probabilitate. De partibus terreſtribus nil dicam, quisque enim ſatis perſpiciet, eas ad canales quoscunque obſtruendos, non parum conferre.

§. XXII.

Cauſa purpuræ rubræ materialis eſt, ſerum impurum, ſalſum, acre, ſulphureum, excrementitium; alba vero & acuta miliaris, a lympha & ſucco nutritio ad acido-vappidam, putridam naturam accedente, ſuboritur. Cauſæ remotæ ſive procatarcticæ omnia ea ſunt, quæ ſuccorum abundantiam ingignunt. Evenit autem hoc in iis, qui lauto & pollucibili victu, item qui potu parco, craſſo, & aqua impura & ſqualida utuntur, qui alvum gerunt ſtrictiorem, qui

vigiliis

vigiliis & meditationibus impenſioribus robur atterunt. &c. &c. Hæc ſunt verba Ill. FRID. HOFFMANNI. Quodſi nunc ea, quæ Ill. hic Vir, & ea, quæ nos §. V. de Coffee toſto ejusque infuſo & §. XVI. & XX. de ejus abuſu diximus, paulo adcuratius perpendamus, facile patebit, terram illam indiſſolubilem, partem illam & gummoſam & reſinoſam & ſalinam, oleum empyrevmaticum tam craſſum quam ſubtile, non poſſe non ſordes in corpore gignere humano atque humores immutare adeo, ut neceſſario propria vi ſua a centro ad peripheriam expellente & exæſtuante, tales tandem protrudant puſtulas, quales in alba & rubra conſpiciuntur purpura.

§. XXIII.

Ad producendam purpuram dicit KRUGER in ſeiner Natur-Lehr 2ten Theil, pag. 325. omnis cardo in eo præcipue vertitur, ut tenax quædam materia in poros impellatur, pori autem ad ejus tranſitum non ſatis ſint aperti. Quod nunc ad Coffee infuſum ſpectat, demonſtravi, id plurimam partem ex ſolutione partium gummoſarum conſtare, quæ ad cutis poros deferuntur, ibique tam diu libere permeant, quam diu ſatis ſunt aperti, cum autem a minimo quocunque aëris frigidiuſculi attactu occludantur, fieri ſolet, ut materia hæc, per inſenſibilem modo transpirationem ſenſim & ſenſim educenda, in poris hæreat atque pruritum pariat.

§. XXIV.

Quotidianæ & experientia & obſervationes docent, non plebejos & inopes, aqua pura vel lacte, vel vino ſeſe reficientes, purpura infeſtari, & ſi contingat, rariſſimum eſſe exemplum, ſed honoratiores, opulentos, qui laute vivunt, & potus calidos in deliciis habent. Multos autem purpura jam eſſe correptos, qui nunquam Coffee viderunt, haud negaverim, nec contendam, purpuram, prius quam Coffee potatio moris facta eſt, morbum fuiſſe plane incognitum, ſed in hac perſtare mihi licebit ſententia, quod ratione purpuræ Coffee potatio valde ſuſpecta, & niſi ejus cauſis proximis, tamen remotis procatarcticis omni jure ſit adnumeranda.

§. XXV.

Quæſtionem, an infuſum Coffee cum vel ſine lacte, cum vel ſine ſaccharo ſit uſurpandum, uniuscujusvis guſtus optime decidet; acredine tamen in ventriculo & multo muco atque pituita in pectore laborantibus, conſultius duco, ſi nullum lac & parum ſacchari addant.

dant. Quando maxime conducat, an mane, an ſtatim poſt prandium, an præteritis antea horis quibusdam, an noctu, propter varietatem ſubjectorum difficile eſt determinatu. Plura de his in Diſſert. Cl. MICH. ALBERTI, reſp. GRIMMANN, de Coffee potus uſu noxio, 1730. §. IV. pag. 23 - - 26. Duobus vel tribus poſt prandium horis optimum eſſe in me ipſo expertus ſum, & multi jam mihi retulerunt, quod hoc tempore eo uſi cordis palpitationes, anxietates circa præcordia & artuum tremores vel plane non vel ſaltim multo minori gradu, quam mane obſeruarint.

Optandum omnino eſſet, ut quilibet ſuæ magis proſpiceret ſanitati, & paulo majori mentis trutina perpenderet, quam longe nos a diæta majorum, qui provectiorem ætatem aſſecuti ſunt, aberremus. Plurimi certe morbi nos invadentes a ſolis diætæ erroribus ſuam trahunt originem; Quot & quantos modo ratione potulentorum, quotidie committimus? Certe

Sanior eſſe potes, ſi cum moderamine potes.

Non quantum velis, ſed quantum debeas, non quid cupias, ſed quid conveniat; ſed ſua quemque trahit voluptas, & hic terminus eſto!

TANTVM.

PRAENOBILISSIMO ET DOCTISSIMO
HVIVS DISSERTATIONIS AVCTORI
PRAESES.

In laudes Tuas, quas ſtudio Tuo indefeſſo Tibi comparaſti, vel & hac diſſertatione conſcribenda omni nomine promeritus es, amplius ut excurram, non opus eſſe cenſeo. Res ipſa loquitur. Voluiſti publicum eruditionis Tuæ ſpecimen edere. Quare nihil plane mutare e re viſum eſt, ut Tuum id ſpecimen citra ullam veritatis diſſimulationem agnoſcant omnes. Equidem nollem in omnibus Tecum ſentire. Videris mihi ſale volatili infuſi Coffeæ aliquanto nimis eſſe liberalis. Tempora etiam purpuræ & potus Coffeæ nimium adhuc a ſe invicem diſſentire videntur, quam ut conſenſus eorum ea ratione extorqueri queat, quum Tu optas. Nihil tamen obſtat, quo minus laudem conatus Tuos & Optimo, eoque maxime Reuerendo Parenti Tuo & venerandæ Matri honores filii ex animo gratuler, Tuoque me ulterius amori commendem. Vale. Scripſi d. XVII. Novembr. cIↃIↃCCLII.

[illegible]